

Алгоритм взаємодії щодо превенції та протидії булінгу

в закладах освіти

(матеріали Міністерства освіти і науки України)

Булінг (цькування)* — психологічне, фізичне, економічне, сексуальне насильство, зокрема й через електронну комунікацію, що вчиняється щодо малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою щодо інших учасників освітнього процесу.

Хто відповідальний за превенцію та протидію булінгу? Куди звертатись у разі булінгу? Читайте відповіді на ці та інші запитання.

1. Хто є суб'єктом реагування в разі настання випадку булінгу (цькування) в закладах освіти?

- служба освітнього омбудсмена;
- органи місцевого самоврядування;
- засновник (засновники) закладів освіти або уповноважений ним (ними) орган;
- керівники та інші працівники закладів освіти;
- служби у справах дітей;
- центри соціальних служб;
- територіальні органи (підрозділи) Національної поліції України.

2. Які ролі виконує Міністерство освіти і науки України в питанні превенції та протидії булінгу (цькування)?

- розробляє, вносить зміни до нормативно-правових документів з питань запобігання та протидії булінгу (цькування);
- спрямовує роботу щодо запобігання та протидії булінгу (цькування) через розроблені та затверджені: план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти; порядок реагування на випадки булінгу (цькування); порядок застосування заходів виховного впливу.

3. Яку роль відіграє Міністерство соціальної політики України в питанні превенції та протидії булінгу (цькування)?

- формує політику щодо надання послуги соціальної профілактики.

4. Яку роль відіграє Державна служба України у справах дітей у питанні превенції та протидії булінгу (цькування)?

- впроваджує профілактичні заходи щодо протидії булінгу (цькуванню) в закладах освіти, а також заходи, спрямовані на розвиток у підлітків життєвих навичок.

Служба у справах дітей здійснює забезпечення безпеки дітей, стосовно яких надійшла інформація про жорстоке поводження з ними або загрозу їхньому життю чи здоров'ю, через:

- невідкладне оцінювання рівня безпеки дитини спільно з уповноваженим підрозділом територіального органу Національної поліції, який діє в межах своїх повноважень,

фахівцем із соціальної роботи або іншим надавачем соціальних послуг, представником закладу охорони здоров'я, у разі потреби із залученням інших фахівців;

- вжиття в разі потреби заходів щодо організації надання дитині медичної допомоги, її тимчасового влаштування;
- розв'язання питання щодо соціального захисту малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування), з'ясування причин, які призвели до випадку булінгу (цькування) та вжиття заходів для усунення таких причин.

5. Яку роль відіграють місцеві органи управління освітою (засновники закладу освіти) в питанні превенції та протидії булінгу (цькування)?

- сприяють створенню безпечного освітнього середовища в закладах освіти;
- сприяють організації та проведенню інформаційно-освітніх заходів у закладах освіти з метою захисту прав і свобод, формуванню в дітей ціннісних життєвих навичок та моделей поведінки, протидії булінгу (цькуванню);
- здійснюють контроль за виконанням плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти;
- здійснюють контроль за недопущенням привілеїв чи обмежень (дискримінації) за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, сімейного та майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;
- сприяють організації навчання працівників закладів загальної середньої освіти щодо запобігання та протидії проявам насильства та булінгу (цькування);
- упроваджують міжнародні програми з протидії та запобігання будь-яким проявам насильства та булінгу (цькування);
- сприяють утворенню куренів-осередків з національно-патріотичного виховання (первинних ланок «Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри “Сокіл” (“Джура”)») у закладах загальної середньої освіти та проведення разом з представниками громадськості заходів з навчання учнів навичок здорового та безпечного способу життя, запобігання насильству та булінгу (цькуванню).
Місцеві органи управління освітою (засновники закладу освіти) в разі отримання заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування):

- розглядають скарги про відмову в реагуванні на випадки булінгу (цькування) за заявами здобувачів освіти, їхніх батьків, законних представників, інших осіб та ухвалюють рішення за результатами розгляду таких скарг;
- сприяють та вживають заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили булінг (цькування), стали його свідками або постраждали від булінг.

6. Яку роль відіграють заклади освіти в питанні превенції та протидії булінгу (цькування)?

Роль керівника закладу освіти:

- сприяє здоровому способу життя здобувачів освіти та працівників закладу освіти;
- забезпечує створення у закладі освіти безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу (цькування);
- розробляє, затверджує та оприлюднює план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти.

Керівник закладу освіти в разі отримання заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування):

- невідкладно у строк, що не перевищує однієї доби, повідомляє територіальний орган (підрозділ) Національної поліції України, принаймні одного з батьків або інших законних представників малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування);
- розглядає заяви про випадки булінгу (цькування) здобувачів освіти, їхніх батьків, законних представників, інших осіб та видає рішення про проведення розслідування; скликає засідання комісії з розгляду випадків булінгу (цькування) не пізніше ніж упродовж трьох робочих днів з дня отримання заяви або повідомлення для ухвалення рішення за результатами проведеного розслідування та вживає відповідних заходів реагування;
- якщо потрібно, викликає бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги для надання екстреної медичної допомоги;
- повідомляє службу у справах дітей з метою розв'язання питання щодо соціального захисту малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування), з'ясування причин, які призвели до випадку булінгу (цькування) та вжиття заходів для усунення таких причин;
- повідомляє центр соціальних служб з метою здійснення оцінювання потреб сторін булінгу (цькування), визначення соціальних послуг та методів соціальної роботи, забезпечення психологічної підтримки та надання соціальних послуг на рівні громади;
- забезпечує виконання заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили булінг, стали його свідками або постраждали від булінгу (цькування).

Роль соціального педагога закладу освіти:

- сприяє формуванню у здобувачів освіти відповідальної поведінки, культури здорового способу життя, збереженню репродуктивного здоров'я;
- сприяє запобіганню конфліктних ситуацій, що виникають під час освітнього процесу;
- здійснює розроблення та проведення профілактичних, інформаційно-освітніх заходів у закладах освіти з метою захисту прав і свобод, формування у дітей ціннісних життєвих навичок та моделей поведінки;
- інформує учасників освітнього процесу щодо контактних даних національної поліції, психологів, медиків, гарячих ліній, куди вони можуть звертатися, якщо стали жертвами або свідками булінгу.

Соціальний педагог закладу освіти в разі отримання заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування):

- бере участь у наданні допомоги постраждалим від насильства та іншим сторонам булінгу;
- сприяє захисту прав здобувачів освіти від будь-яких видів і форм насильства, представляє їхні інтереси у правоохоронних і судових органах тощо.

Роль практичного психолога закладу освіти:

- здійснює реалізацію розвивальних, профілактичних, просвітницьких, корекційних програм;
- сприяє формуванню у здобувачів освіти відповідальної і безпечної поведінки в ситуаціях ризику, навичок здорового способу життя;
- сприяє запобіганню будь-яких видів і форм насильства та конфліктів серед здобувачів освіти.

Практичний психолог закладу освіти в разі отримання заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування):

- здійснює роботу з постраждалими від насильства дітьми;
- формує небайдуже ставлення здобувачів освіти до постраждалих дітей.

Педагогічні працівники закладу освіти зобов'язані:

- сприяти розвитку здібностей здобувачів освіти, формуванню навичок здорового способу життя, дбати про їхнє фізичне і психічне здоров'я.

Педагогічні працівники та інші особи, які залучаються до освітнього процесу, зобов'язані:

- захищати здобувачів освіти під час освітнього процесу від будь-яких форм фізичного та психологічного насильства, приниження честі і гідності, дискримінації за будь-якою ознакою.

Громадський нагляд (контроль) у сфері освіти мають право:

- проводити моніторинг та оприлюднювати результати, зокрема, щодо випадків булінгу (цькування) в закладах освіти та заходів реагування на такі випадки, вжитих керівництвом закладу освіти або його засновником.

Педагогічні працівники та інші особи, які залучаються до освітнього процесу, у разі отримання заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування) зобов'язані:

- повідомляти керівництво закладу освіти про факти булінгу (цькування) стосовно здобувачів освіти, педагогічних, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу, свідком якого вони були особисто або інформацію про які отримали від інших осіб;
- вживати невідкладних заходів для припинення небезпечного впливу;

- якщо потрібно, надавати домедичну допомогу та викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги для надання екстреної медичної допомоги;
- звертатися (якщо потрібно) до територіальних органів (підрозділів) Національної поліції України.

7. Яку роль відіграють Підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України в питанні превенції та протидії булінгу (цькування)?

- ведуть профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вживають в межах своєї компетенції заходи для їхнього усунення;
- планують і реалізують профілактичні заходи в дитячому середовищі щодо запобігання негативних явищ серед дітей;
- беруть участь у профілактичних заходах щодо запобігання дитячій бездоглядності та правопорушенням серед дітей;
- здійснюють інформування громадськості, зокрема батьків та осіб, які їх замінюють, щодо настання кримінальної та адміністративної відповідальності за вчинення булінгу (цькування);
- організують проведення окремої наради із запрошенням фахівців соціальних служб, охорони здоров'я, освіти, прокуратури, громадських та інших організацій щодо обговорення та визначення напрямів профілактики вчинення дітьми нанесення самоушкоджень, які постраждали від булінгу;
- залучають представників громадських об'єднань (дитячих / молодіжних громадських організацій / об'єднань), до проведення спільних інформаційно-профілактичних заходів до відзначення Дня боротьби зі цькуванням (Міжнародний день протидії булінгу);
- проводять зустрічі з батьками та вчителями для розроблення механізму боротьби з булінгом, виявлення та запобігання його на ранніх етапах;
- інформують учасників освітнього процесу щодо контактних даних ювенальних поліцейських, психологів, гарячих ліній, куди можуть звертатися для отримання консультації, якщо стали жертвами або свідками булінгу.

Підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України в разі отримання заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування):

- розглядають усні та письмові заяви (скарги, повідомлення) про випадки цькування;
- перевіряють достовірність отриманої інформації, встановлюють рівень загрози для жертви та інших учасників;
- вживають заходів для запобігання і припинення стосовно дитини будь-яких протиправних діянь;
- виявляють можливих учасників булінгу (цькування), збирають відповідні матеріали. Якщо потрібно, — оформляють матеріали про адміністративне правопорушення;

- взаємодіють з іншими підрозділами НПУ, органами державної влади та місцевого самоврядування з питань забезпечення прав та законних інтересів дітей.

8. Яку роль відіграють Центри надання соціальних послуг / Центри соціальних служб у питанні превенції та протидії булінгу (цькування)?

- надають послугу соціальної профілактики.

Центр надання соціальних послуг / Центр соціальних служб у разі отримання заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування):

- здійснює оцінювання потреб сторін булінгу (цькування), визначає соціальні послуги та методи соціальної роботи, забезпечує психологічну підтримку та надання соціальних послуг;
- надає соціальні послуги відповідно до державних стандартів соціальних послуг з урахуванням виявлених потреб сторін булінгу.

9. Яку роль відіграють громадські об'єднання в питанні превенції та протидії булінгу (цькування)?

- (за згодою) беруть участь у навчанні працівників закладів загальної середньої освіти щодо методів запобігання та протидії проявам насильства та булінгу (цькування).

10. Яку роль виконує Служба освітнього омбудсмена в питанні превенції та протидії булінгу (цькування)?

- має право аналізувати дотримання законодавства стосовно учасників освітнього процесу, які постраждали від булінгу (цькування), стали його свідками або вчинили булінг (цькування);
- має право здійснювати перевірку заяв про випадки булінгу (цькування) в закладі освіти, повноту та своєчасність заходів реагування на такі випадки з боку педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, керівництва та засновника закладу освіти;
- має право аналізувати заходи для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які постраждали від булінгу (цькування), стали його свідками або вчинили булінг (цькування).

11. Яку роль виконує Державна служба України у справах дітей у питанні превенції та протидії булінгу (цькування)?

- здійснює координацію заходів та інформаційне забезпечення служб у справах дітей щодо забезпечення безпеки дітей, стосовно яких надійшла інформація про жорстоке поводження з ними або загрозу їхньому життю чи здоров'ю.

12. Яку роль відіграє Національна соціальна сервісна служба України у питанні превенції та протидії булінгу (цькування)?

- здійснює заходи з державного нагляду (контролю) за якістю надання соціальних послуг.

13. Що таке заходи виховного впливу щодо сторін булінгу (цькування)?

Заходи виховного впливу — це заходи, які забезпечують корекцію поведінки сторін булінгу (цькування), зокрема виправлення деструктивних реакцій та способів поведінки у взаємостосунках.

14. Ким реалізуються заходи виховного впливу в закладах освіти?

- педагогічними працівниками закладу освіти;
- фахівцями служби у справах дітей;
- фахівцями центру надання соціальних послуг / центру соціальних служб;
- залученням потрібних фахівців із надання правової, психологічної, соціальної та іншої допомоги;
- територіальними органами (підрозділів) Національної поліції України;
- іншими суб'єктами реагування на випадки булінгу (цькування).

15. Хто здійснює соціально-педагогічний супровід застосування заходів виховного впливу, якщо стався випадок булінгу (цькування)?

Практичний психолог і соціальний педагог здійснюють психологічний та соціально-педагогічний супровід застосування заходів виховного впливу у групі (класі), у якій (якому) стався випадок булінгу (цькування), зокрема:

- діагностику рівня психологічної безпеки та аналіз її динаміки;
- розроблення програми реабілітації для потерпілого (жертви) та її реалізацію із залученням батьків або інших законних представників малолітньої або неповнолітньої особи;
- розроблення корекційної програми для кривдника (булера) та її реалізацію із залученням батьків або інших законних представників малолітньої або неповнолітньої особи;
- консультативну допомогу всім учасникам освітнього процесу.

У разі відсутності практичного психолога та соціального педагога супровід застосування заходів виховного впливу здійснюють працівники служби у справах дітей та центру соціальних служб у випадку їхньої наявності на території громади.

Також підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України проводять індивідуально-профілактичну роботу та супроводження щодо недопущення таких випадків.

****Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII «Про освіту», Закон України від 18 грудня 2018 року № 2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», наказ МОН від 28.12.2019 № 1646 «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти», Кодекс України про адміністративні правопорушення***